

Библиоішека „Оіледало”

кнiїта 30

Copyright © 2022 Александар Ђуковић

Copyright © 2022 за Србију, АГОРА

Ова публикација се у целини или у деловима не сме умножавати,
прештампавати или преносити у било којој форми или било којим
средством без дозволе аутора или издавача, нити може бити на
било који други начин или било којим другим средствима
дистрибуирана или умножавана без одобрења издавача. Сва права
за објављивање ове књиге задржавају аутор и издавач по
одредбама Закона о ауторским правима.

Александар Ђуковић

СЛУЧАЈ ДАНОНОЋНИК

Један намјерни (у)пад у записе Мира Вуксановића

АГΩΡΑ

*„Није дужносћи људи да стварају чудо.
Писац је створено чудо.“*

M. Вуксановић

• Кључ властите формуле

*...живој који њисац дели с другим
људима њему служи у сваким другим
сврхама...*^{*}

(М. Пруст)

Академик Миро Вуксановић, писац који је више од пола вијека на свом управничком столу библиотека које је водио, могао имати било коју књигу која му је била потребна, готово исто толико времена једну једину књигу називао је „дежурном”. То драгоцјено петодеценијско дежурство Андрићевих Знакова поред Јула, на стази којом се Вуксановић одавно запутио, послужиће нам да разумијемо прије извијесног времена отворени, свакако актуелни и посве специфични *Случај Даноноћник*.

У тренутку исписивања ових редова, а све са надом да ће они читаоцу успјешно приближити оно због чега је феномен *Даноноћника* важан, истовремено имајући на уму и одређене релације са сличним записима у српској књижевности, од академика Мира Вуксановића дознајемо да је стигао до броја 1696.

Ипак, морамо ићи редом, како би и на бројеве дошао ред.

Шта је *Даноноћник*?

Чији је?

Од чега је?

Појам *даноноћник* не постоји ни у једном рјечнику, нити се може пронаћи иgdје сем у текстовима и књигама Мира Вуксановића. Сковао га је како би адекватно именовао записи које ствара откако је престао водити дневник[†], записи који

* Пруст, Марсел. *Как ди свеј љрояго* (О чијању и другим сјиси). Београд: Службени гласник, 2011, стр. 95.

† Дневник је водио свакодневно од 2000. до 2004. године. Испод сваког записа стоје датум, сат и минут. То не чини

настају дању, а биљеже се ноћу и бирају свога аутора. Настају узгредно, без неке нарочите намјере, као поредак за себе, самоодржив, самодовољан и постојан. Сваки од њих скројен за кратко читање и дуго, дубоко и плодно ћутање.

Како сам признаје, појам је први пут употребиједњен прије четрдесетак година, случајно и необјашњиво, када је у *Лейбонису Мајиџе српске** објавио прве такве записи, не слутећи да ће једног дана имати и такву књигу. Именица *даноноћник*†, према Вуксановићу, успјешно замјењује појам *дневник*.

„Знао сам, разуме се, да имамо реч *даноноћно* и да се тако каже за нешто трајно, доследно, непрекидано, упорно, што иде са светла у мрак и отуда се на светлост враћа. Знао сам да имамо *данићи* и *даник*, што лепо саопштава да је неко на истом месту цео дан, где су лепо именованы радња и место, што не користимо често, као што не додирујемо читаве ројеве речитих речи, знаю сам, дабоме, да имамо глагол *ноћићи* и именицу *ноћник*, са више значења, у

откако пише *Даноноћник*. Такође, треба споменути *Бројчаник* (путописни дневници, Лагуна, 2021), где су Вуксановићеви записи с пута нетакнути, али и *Повраћак у Раваніrag* (СКЗ, 2007), где су ликови стварни и доражени.

- * Према расположивим подацима, у Европи, па и читавом свијету, најстарији књижевни часопис који до наших дана континуирано излази јесте управо *Лейбонис Мајиџе српске* (Покренут у Новом Саду 1824. године).
- † Вјероватно је прва асоцијација приликом сусрета са овом именицом назив Мажуранићевог пјевања „*Ноћник*”, из чувеног спјева *Смрћ Смаил-аје Ченћића*, па отуда и илузија да нам је ријеч однекуд позната. Још када се на тај призвук накалеме и прве наредне помисли: Новица Церовић, Дробњак, Шавник..., уз Вуксановићев запис о презимену Церовић и „дугу” пуном симболику (запис 1204), може нам се из истински учинити да смо ријеч ипак морали и могли негдје начути, чиме би за тренутак (али само за тренутак!) нахранили сопствену варку. Често рабљене ријечи: *даноноћно*, *данићи* и *даник*, могу нас такође навести на погрешан закључак о сусрету са термином *даноноћник*.

књижевности осунчаних. Потом се, отуда, логичним путем појавила именица *даноноћник*. Она, иако мало необична у понављању истог слога, успешно смењује устаљени назив за дневник и каже да такви записи настају и дању и ноћу”.*

Дневник је, по најопштијој дефиницији, једна од двије специјалне врсте аутобиографија. За разлику од мемоара (друге врсте аутобиографије) у којима је писцу стало колико да исприча свој живот, толико и да опише вријеме и средину у којој је живио и радио, дневник представља биљешке које су записиване из дана у дан, а циљ им је исти. Главна разлика је у томе што су мемоари писани по сјећању, а дневник се пише под свјежим, живим утисцима дневних догађаја. Дневник обилује тачним подацима, па зато има и документарну или историјску вриједност. Самим тим, категоризацију можемо вршити и по интимности: лични и службени дневник.

Даноноћник успјешно и сасвим природно, неусиљено и надасве суптилно, сједињује дневничко и мемоарско које се у датом моменту приближе, „посијеку”, стопе, да би опет у наредном, свако наставило својим путем као да до сусрета никада није ни могло, нити више може доћи. Једно произилази из другог, изниче и дуби чврстим ризомима баштинећи карактеристике најљепше књижевне „дугмади”, али се ту не зауставља.

„Ретко када свакодневни доживљаји истог часа пробуде потребу да пишем; они се касније, преображенi, јављају или их никада нема”†, пише Вуксановић.

У свемоћи таквог преображаја, који је и единствен филтер, лежи и тајна мирољубиве коегзистенције мемоарског и дневничког у *Даноноћнику* (али и не само њих!). Закључујемо, *Даноноћник* се сам писао, по сопственој вољи, тражећи и долазећи, по само њему знатној путањи до

* Вуксановић, Миро. *Разговор с Немањом*. Подгорица: Удружење књижевника Црне Горе, 2020. стр. 163-164.

† Вуксановић, Миро. *Даноноћник*. Београд: Досије студио, 2014, запис број 694.

аутора који *ia* је руком, брижљиво, смјестио на пространство Ѭелине папира приоддавши га океану ријечи омеђених словима пишчевог имена.

Поменути записи објављени су, до сада, у двије књиге: *Даноноћник* („Досије студио”, Београд, 2014) и *Даноноћник 2* („Православна реч”, Нови Сад, 2019). Прва обједињује записи од броја 1 до 725, а друга од 726 до броја 1362.

У поднаслову прве књиге стоји: „Записи, коментари, изреке, мале приче, песме у прози, есејчићи, сећања и разни осврти”, док у поднаслову друге аутор (не)намјерно изоставља ријеч „сећања”, што не значи да их и тај рукопис не посједује у различитим облицима, или прецизније, да читав *Даноноћник* у ствари није једно велико, чврсто уvezano сјећање.

Писцу годе фрагменти, кратки облици и форме. Њихова језгровитост и силина омогућавају јединствен ход по ивици жанрова. Сматра их погодним за савремени начин живота, па се чини да је и тим опредјељењем, без намјере да се додворава епоси^{*}, уважио књижевну реалност (ако би се за ову тематику и прилику уопште и смјела употребијебити таква синтагма). Ера вирилиовске дромологије[†] диктира и промјене у књижевности. Сажимање, ефектност и језгровитост нужни су у вијеку брзине и ово се констатује лишено било каквог негативног призвука. Напротив. Захтијевају активног читаоца, упрегнута чула и неку необичну и наизглед

* Појава нових медија и друштвених мрежа утицала је на настанак нових прозних жанрова, па данас читамо СМС, блог, Фејсбук приче, а рођена је и популарна „твiterатура“. Твiter приче, или како их медији крсте – најмлађи прозни жанр, пишу и најстарији аутори. Прича може да стане у један *твивић*, а неки писци и позната дјела „скраћују“ и представљају у том облику. Твiter приче су стога прави одраз времена у ком живимо, прије свега, јер су сажете и користе електронске медије.

† Дромологијом је објашњен концепт брзине која има пресудну улогу у модерном свијету. Творац овог концепта је Пол Вирилио (1932-2018), француски теоретичар културе, урбаниста и естетски филозоф.

проживљену мултидисциплинарност која у свој својој пуноћи доживљава зенит у сваком отвореном крају који нам писац мајсторски понуди.

Недореченост је илузија. Постоји само отворен крај. Од читалачке способности, или боље речено читалачког капацитета, зависи на који начин ће се приступити крају и колико далеко дуж хоризонта смо спремни отићи због њега. Марсел Пруст нам скреће пажњу да веома добро осјећамо да наша мудрост почиње тамо где ауторова мудрост завршава, те да бисмо ми хтјели одговоре онда када једино што нам аутор може понудити јесу управо жеље.

„Те жеље он може само да пробуди у нама подстакнувши нас да проматрамо врхунску лепоту до које му је крајњим напором његове уметности допуштено да досегне.“^{*}

За Вуксановића би се, прије свега, могло рећи да је *одговоран писац*. Ту синтагму Слободан Томовић објашњава на следећи начин: „сажима текст до стања апсолутне несводљивости“[†].

Према Томовићу, постоје и тзв. *йоуздане мисли*, за које каже: „Не друже се са осталим мислима, не расипају се нити подносе ширину, тако их препознајемо“[‡].

Дакле, апсолутно примјењиво на *Даноноћник*, дјело које је доказ како се књижевни маневарски простор може ширити сажимањем. Утисак о *йоузданим мислима* читаоца лако улови, а шансе да се истог ослободи равне су нули. Продукт таквог усмјерења јесте преображен читалац који наличи *шичевој сјеници*. Данило Киш у *Часу анафомије* говори о читачу и о читаоцу. За њега они имају различита значења: први је конзумент, а други „сјенка писца“.

* Пруст, Марсел. *Кад би свећи ђрођао* (О читању и други сијси). Београд: Службени гласник, 2011, стр. 28.

† Томовић, Слободан. *Кроз свијет ђидеја*. Андријевица: Комови, 2005, стр. 138.

‡ Исто, стр. 290.

Оно што, поред мноштва других елемената, Вуксановићеве записи (аутор користи и термин *узирецице*^{*}) раздваја од дневничких и мемоарских у класичном смислу јесте што их неријетко пише у трећем лицу, како каже, „да не би личним исказом превише узнемирио казивање и оног који га чита”[†]. Жељени ефекат, дакако, постиже. Међутим, и када нам аутор не би понудио ово појашњење (које даје онако успутно у једном од својих записа), читалац би на основу многих слика, навика и ситуација о којима биљешке говоре, њиховим пажљивијим упоређивањем (у истом или различитим Вуксановићевим дјелима!), могао закључити шта се (ко се) заправо крије иза „трећег лица”. Писац и наводи да је основна намјера његових записа – књижевна[‡], али свако ко се дави социологијом литературе схвата од каквог и коликог значаја су за изучавање те сфере управо забиљешке ове врсте. Такође, Вуксановић не пише „као да прима госте на свечаном пријему”, нити попут већине мемоариста „пати од болести јапајакања”^{**}, већ се, спуштајући се у себе, придржава и ослања на мотиве које је отграо (богатом) животу.

Даноноћник није дневник, али читалац све вријеме има утисак да јесте, да се управо суочава са дневником, баш због те близости какву само дневнички записи могу посједовати. Када аутор не користи треће, већ прво лице, онда његово „Ја” бива у функцији укидања свих баријера: с једне стране ка читаоцу, а с друге између прошлости и садашњости, дакле временске баријере. „Ја” је, у том случају, онакво каквим га Крлежа види – „подударност друштвених процеса у једној јединој, недјељивој,

* Вуксановић, Миро. *Разговор с Немањом*. Подгорица: Удружење књижевника Црне Горе, 2020, стр. 163.

† Вуксановић, Миро. *Даноноћник*. Београд: Досије студио, 2014, запис број 332.

‡ Вуксановић, Миро. *Даноноћник 2*. Нови Сад: Православна реч, 2019, запис број 998.

** Крлежа, Мирослав, *Панорама йоћледа, йојава и йојмова 3*. Сарајево: Ослобођење, 1975, стр. 751.

јединственој точки, а као такво, 'Ја' је дјеловање и непрекидан спој садашњости с прошлопошћу."*

Догађа се сажимање у близини из чијег наручја је немогуће измигољити се, на коме се писцу свакако мора одати признање.

Пјесник и филозоф Саша Радојчић појашњава како Вуксановићевим фрагментима у *Даноноћнику* унутрашње јединство обезбеђује њихова наглашено лична основна нота[†].

„У њима се један писац излаже, старински речено: исповеда (...). Писац је нескривено присутан у тексту, а опет би хтео да некако наговори читаоца да то присуство не узима за мерило свог разумевања текста, односно да буде спреман да и само разумевање учини привременим и неизвесним”‡.

Када смо код граматичког појављивања писца у *Даноноћнику*, од великог је значаја Радојчићево уочавање да је „сваки пут оно што има да се каже одредило начин на који ће се казати”, дакле, предмет утиче на одлуку о начину граматичког појављивања писца, ауторске судјективности, у тексту**.

Ово дјело не може бити сврстано у нешто што, у најширем опсегу, бива блиско некој врсти личне хронике, упркос томе што би одређеним операцијама издвајања и претумбања могли добити јасну слику развоја породичних и других догађаја налик хроници, али у том случају то засигурно не би више био *Даноноћник*, јер би његова хармонија била нарушена до непрепознатљивости. Поредак успостављен у њему посљедица је других разлога из којих се могу сагледати одређене фреквенције мисаоног интересовања, а они нипошто нијесу хроничарски. Пишући о хроници Мирослав Крлежа увиђа да најосновнија погрешка

* Исто, стр. 83.

† Радојчић, Саша. „Аутопоетички елементи у *Даноноћнику* Мира Вуксановића”. *Зборник саопштења Вељковићани 10* (2016), Сомбор: ГБ „Карло Бијелицки”, 2017, стр. 141–150.

‡ Исто.

** Исто.

белетристике јесте што жели бити мудра, а нарочито пак корисна и закључује да ко описује оно што види, нема времена ни за коментаре ни за чуђење*.

У *Даноноћнику*, како смо већ истакли, Вуксановић оживљава и приближава мотиве које је узео од живота. Дочитава их и проматра из различитих углова, на различите начине уз помоћ различитих метода. Игра се њима, допуштајући нама да равноправно судјелујемо и у складу са својим способностима и афинитетима дамо скроман допринос. То пажљиво вођено партнерство посједује елементе осјећања „ зависности” због „гостирања теме”. Гостирање теме, према Томовићу, значи да постоје теме којима се дух радује, и које треба раставити на што више дјелова како бисмо дуже уживали†, што је опет, најдивнији занос игре и њена сласт. А, игра је, знамо, незамјењива вриједност човјековог живота‡.

Ради цјеловитије и дубље спознаје вањштине аутор је, у ствари, *Даноноћником* себе подвргао интроспекцији, дубинском самопосматрању, чије методе и закључке коричи и објављује. Поменути процес доживљава као игру, као нагон за игру, као задовољство, што има и снажну естетску импликацију.

„Кант је први показао да је лепо ’незаинтересовано задовољство’, ’слободна игра’, склад наших способности: хармонија наше чулне машине и наше интелигенције. Његов ученик, песник Шилер, изједначио је ту незаинтересованост са ’нагоном за игру’, који је сматрао основним: ’Човек је, говорио је он, само онда када се игра; а игра се само онда када је свој’.”**

* Крлежа, Мирослав, *Панорама йојледа, йојава и йојмова* 3. Сарајево: Ослобођење, 1975, стр. 489.

† Томовић, Слободан. *Кроз свијет идеја*. Андријевица: Комови, 2005, стр. 157.

‡ Божовић, Ратко. „Игра или ништа”, у *Културе* бр. 140. Београд: 2013, стр. 97.

** Лало, Шарл. *Основи естетике*. Београд: БИГЗ, 1974, стр. 30.